

valy pouto mezi světem za klášterní zdí a městským prostředím, které nelze vnímat pouze v ekonomické, ale také v sociální a symbolické rovině. Jejich existence vtahovala komunitu do pozornosti městské society, podobně jako správa předměstského farního kostela, který byl v péči mužské části komunity magdalenitek. Vymezení ženského kláštera jako komunikačního centra, tak jak si jej vymezila autorka, tak nabízí nové interpretační roviny a nesporně představuje pokus o překonání limitu sporých pramenů, jenž si zaslouží pozornost.

MARTIN ČAPSKÝ

Leah DeVUN, *Prophecy, Alchemy, and the End of Time. John of Rupescissa in the Late Middle Ages*, Columbia University Press, New York 2009
272 s., ISBN 978-0-231-14538-1

V polovině 14. století vyslal okolnímu světu francouzský františkánský mnich a alchymista varovné poselství o nastávajících apokalyptických hrůzách, zničení starých pořádků, obecné drastické očistě, otevřené vládě Antikrista a následném přechodu do nového věku pozemských dějin. Vliv jeho textů byl patrný i v českém prostředí, výrazné stopy Rupescissových myšlenek nalezneme u Milíče z Kroměříže, jeho proroctví posléze posloužila i pro výklad událostí husitské doby.

Rupescissův věhlas proroka se po Evropě rozšířil zejména poté, co se mnohé z jeho temných předzvěstí naplnily. Jeho proroctví byla v řadě bodů zcela konkrétní a stála v přímé souvztažnosti s tehdejšími aktuálními děními a s politickou realitou. Platil tak za proroka schizmatu v západní církvi nebo vleklého anglicko-francouzského konfliktu. Se svými prorockými vizemi stál Rupescissa v přímé linii navazující na učení Jáchyma z Fiore, do svých textů absorboval také mnohé z apokalyptického myšlenkového systému Jana Petra Olivioho a Arnalda z Villanovy. Dosavadní profetickou linii myšlení, již tak nonkonformní vůči oficiálnímu učení církve, Rupescissa doplnil o řadu výrazných specifíků, která byla pro další vývoj žánru profilující.

Osobnost a texty Jana Rupescissy vzbudily mezi evropskými i americkými badateli v posledních letech vlnu zájmu, jejímž výsledkem

jsou zejména velmi záslužné edice dvou rozsáhlých děl, *Liber secretorum eventuum* a *Liber ostensor*. Pozornost historiků byla však doposud věnována výhradně Rupescissovým vizím a proroctvím, jeho dílo alchymistické zůstávalo z pochopitelných důvodů mezi historiky prozatím stranou. Monografie mladé americké historičky Leah DeVun je v tomto ohledu průlomovým počinem. Jejím od prvních řádků knihy proklamovaným cílem je právě postižení provázanosti Rupescissova myšlení apokalyptického a alchymistického. Svou studii vystavěla na analýze dvou hlavních alchymistických děl řečeného autora, *Liber lucis* (cca 1350) a *Liber de consideratione quinte essentie omnium rerum* (1351–1352), přičemž opisy druhého z jmenovaných děl nalezneme již koncem 14. století i v českém prostředí. V obou těchto spisech Rupescissa propojil křesťanské dějiny spásy s astrologickými a alchymistickými myšlenkovými strukturami. Mezi těmito oblastmi lidského vědění, víry a očekávání našel hluboké souvislosti: prostřednictvím astrologie je možné pochopit smysl apokalyptických proroctví, alchymie pak pomůže k dosažení vyšší dokonalosti, k překonání obecného úpadku, a tím k dosažení milenaristického věku na zemi.

Úvodní kapitoly věnovala autorka zasvěcení čtenáře do Rupescissova apokalyptického myšlení. Kompilační charakter a omezený prostor vedou nutně ke zkratkovitosti, ovšem základní ideové rysy a inovace, jakými Rupescissa přispěl ke středověké profetické tradici, jsou zde přes některé zavádějící formulace v zásadě postiženy. Jádro práce spočívá v pasážích věnovaných alchymistickým pracím a jejich vztahu s apokalyptickými proroctvími a výklady. Při veškerém zdůraznění Rupescissovy originality postihuje DeVun na úvod jak návaznost na tradici antickou, zejména na znovuoobjevenou přírodní filozofii Aristotelovu a na Galénovy medicínské spisy, tak na autory středověké, u nichž se projevil obdobné tendence k propojení teologie a přírodních věd do jednoho amalgamového celku. Analýza děl středověkých autorů, zejména Arnalda z Villanovy a Rogera Bacona, je pro pochopení Rupescissových východisek zásadní a zasloužila by si v rámci monografie více prostoru a hlubší komparaci. Za stěžejní pro bádání o různých aspektech středověkého apokalyptického myšlení lze označit jednu ze závěrečných částí monografie. Zde autorka vysvětluje princip, na základě něhož propojil Rupescissa dějiny

spásy, základní kristologický příběh, apokalyptická proroctví a alchymistické procesy.

Jak bylo již řečeno, části věnované prorocké slozce Rupescissova myšlenkového světa vycházejí prakticky výhradně z dosavadního bádání. Záměrem autorky ovšem nebylo přispět k prohloubení poznání zaměřeného výlučně tímto směrem. Velkým přínosem monografie je poukaz na propojenost dvou sfér, dvou hermeneutických výkladů světa, které autoři středověkých prorockých textů nevnímali nezbytně odděleně. DeVun na mnoha místech demonstrovala pro středověk nijak ojedinělé splynutí přírodovědného a nábožensko-mystického interpretačního vzorce. Ačkoliv přistoupila ke zpracovávané problematice z pozice historika, tedy s nutně omezenými metodologickými nástroji, přínos její knihy ke komplexnějšímu pochopení středověkého apokalyptického myšlení je nepopíratelný. Lze jen vyjádřit naději, že v budoucnu bude započatý výzkum pokračovat na interdisciplinární úrovni. Případné zapojení odborníka z oblasti přírodních věd by nepochybně posunulo naše poznání o velký krok dále.

PAVLÍNA CERMANOVÁ

Anna WAŠKO, *Arystokraci ducha. Obraz społeczeństwa średnio-wiecznego w Revelationes św. Brygidy Szwedzkiej*, Księgarnia akademicka, Kraków 2009

344 s., ISBN 978-83-7188-225-8

Osobnost a dílo pozdně středověké vizionářky a světice Brigity Švédské (1303–1373) je vyhledávaným a oblíbeným předmětem zkoumání nejrůznějších mediévistických a kulturně vědních disciplín – od historiografie přes literární vědu a filologii, jazykovědu až k teologii, religionistice a genderovým studiím. Především pak *Revelationes*, soubor textů dochovaný v mnoha textových a jazykových verzích, opisech z období od posledních dvou desetiletí 14. století hluboko do novověku, se těší značnému zájmu.

Jedním z nejnovějších příspěvků na poli brigitologického bádání je monografie polské badatelky Anny Waško, která si dala za úkol popsat obraz pozdně středověké společnosti, tak jak jej lze abstrahovat právě z Brigitiných *Revelationes*. To nevypadá na první pohled jako složitý úkol, otázkou nicméně je, zda jeho splnění může pro

stávající vědecké bádání, ať už brigitologické, či obecně mediévistické, přinést nějakou nadhodnotu poznání. Všechny texty, které se v souboru Brigitiných vidění nacházejí, se explicitně obracují ke společnosti nebo k jejím částem jako k přímému adresátovi – ve velké většině jde o promluvy nějaké křesťanské transcendentní autority (Ježíše Krista, Panny Marie, různých andělů či světců), které mají prostřednictvím vizionářky upomenout křesťanské společenství na základní ctnosti a podnitit je k dodržování norem křesťanského života, jejichž prostřednictvím lze jediné dosáhnout spásy. Součástí promluv jsou pak i rozsáhlá líčení stavu této společnosti, který – jak konstatují jednotlivé autority – neodpovídá křesťanskému ideálu, což je i vlastním důvodem ke zmíněným napomenutím a poučením.

Tento formální charakter dochovaných textů a jejich intence určuje i charakter popisu stávající křesťanské společnosti, který je, zjednodušeně řečeno, modelový. Jak píše Waško, „*model opisujący społeczność średniowieczną ma jednak charakter postulatywny, w pewnym sensie idealny*“ (s. 10), nicméně „*wzorce społecznego porządku odwierciedlają sposób postrzegania świata i ucieleśniają potrzeby i ideały ludzi danej epoki*“ (s. 14). Proti těmto konstatováním se jistě nedá mnoho namítnout a lze je aplikovat i na Brigitiny *Revelationes* – zda lze s jejich pomocí *Revelationes* i analyzovat, je otázka, kterou autorka sice netematizuje, její kniha však dává svým způsobem jasnou odpověď.

„Modelovému“ obrazu středověké společnosti v *Revelationes* věnuje Waško dalších dvě stě padesát stran textu. Pojednání dělí do kapitol celkem věrně sledujících tematické rozvržení *Revelationes*: Nejprve jde o řád světa a stvoření, poté o církve jako společenství věřících (samostatnou podkapitolu dostávají na rozdíl od *Revelationes* židé spolu s pohany, ale také například ženy); dále jsou pojednány vládnoucí světské a církevní stavy – nejdříve obsáhle vládci (papež a králové), velmi podrobně rytíři a poněkud stručněji ostatní příslušníci církevní hierarchie včetně mnišských řádů. Knihu uzavírá dvacetistránkový výklad hierarchie křesťanského společenství podle zásluh, které ve svých poučeních transcendentní autority různým způsobem tematizují. V závěru autorka konstatuje, že „*konsekwencja i wyrazistość*“ Brigitina „*obrazu świata i społeczeństwa ma korzenie nie w przemyślanym działaniu, lecz w mentalności*“.